Per Folkesson

Kön, hemtjänst och försörjningsstöd

Redovisning av ett uppdrag
inom ramen för utvecklingsprojektet
att implementera ett jämställdhetsperspektiv
inom ifo och omvårdnadsförvaltningen
i Kristinehamns kommun

PM från FoU Välfärd Värmland november 2010

Sammanfattning

Denna rapport redovisar resultatet av ett samarbete mellan FoU Välfärd Värmland och Kristinehamns kommun när det gäller ett projekt för att implementera ett jämställdhetsperspektiv bland biståndsbedömare, socialsekreterare, politiker och personer som innehar en ledningsfunktion inom IFO/Omvårdnadsförvaltningen i kommunen.

FoU Välfärd Värmland har dels haft uppdraget att förmedla kontakter inom Karlstads universitet för att få stöd och resurser till momentet ”Handledning i genusperspektiv” dels att ge handledning i genomförandet av momentet ”Ärendegranskning” före och efter implementeringsinsatsen. Två frågeställningar har varit vägledande för det senare momentet:

1. Föreligger skillnader mellan könen med avseende på beviljade insatser?
2. Kan man se några effekter av projektets implementering av jämställdhetsperspektiv när det gäller beviljade insatser?

Resultatet av ärendegranskningarna påvisar:

A. En signifikant minskning av den totala volymen beviljade insatser för båda könen.
B. En relativt större minskning från vår till höst av beviljade insatser för männens del, även om denna könsrelaterade ”effekt” inte är statistiskt säkerställd.

Även om det inte med säkerhet går att förklara dessa skillnader med de insatser som genomförts för att implementera ett jämställdhetsperspektiv så talar de ändå mer för än emot att projektet kan ha haft effekter när det gäller tänkande, tal och handling inom projektets målgrupp vad avser kön, genus och jämställdhet.

Förord

FoU Välfärd Värmland vid Karlstads universitet har uppdraget att bidra till en kunskapsbaserad utveckling inom socialtjänsten i alla värmlandskommuner. FoU Välfärd Värmland publicerar resultat från olika uppdrag och projektarbeten med utgångspunkt i kunskaps- eller utvecklingsbehov inom kommunernas välfärdsverksamheter. Projekten och rapporterna har oftast ett generellt intresse och kan bidra till en långsiktig kunskapstillväxt. Uppdrag som utförs vid FoU Välfärd Värmland genomförs utifrån ett grundläggande vetenskapligt förhållningssätt.

Jämställdhet handlar bland annat om lika möjligheter och lika behandling för kvinnor och män. De senaste decennierna har fokus på jämställdhetsfrågor till stor del legat inom arbetslivet. Den första lagen om jämställdhet i arbetslivet kom 1980. I kommunerna förde den med sig ett stort arbete med programförklaringar och åtgärdsplaner. Det är därför glädjande att Kristinehamns kommun satsat på att implementera ett jämställdhetsperspektiv inom hemtjänsten och individ- och familjeomsorgen.

FoU Välfärd Värmland har haft uppdraget att dels förmedla kontakter inom Karlstads universitet för projektets utbildningssatsning dels ge handledning i arbetet med att genomföra ärendegranskningar. Denna rapport är skriven av fil dr Per Folkesson och redovisar uppdragets genomförande samt resultatet av dessa ärendegranskningar. Jag har en förhoppning om att resultatet från detta projekt kan mana till flera liknanden satsningar inom kommunal verksamhet för att implementera ett jämställdhetsperspektiv i verksamheternas möte med sina brukare.

FoU Välfärd Värmland, Karlstads universitet, november 2010

Birgit Häger
Föreståndare

Innehållsförteckning

Inledning 5
Förmedla kontakter 6
Ärendegranskning 6
Frågeställningar 6
Datainsamling 6
Beviljade insatser 7
Urval 8
Databearbetning 8
Resultat 9
Hemtjänst 9
Individ- och familjeomsorgen 11
Diskussion 13
Referenser 16

Inledning

Den 8 februari 2010 träffades Agnes Nordlöf, Maria Jansson och Caroline Stark från Kristinehamns kommun och Per Folkesson för FoU Välfärd Värmland (www.kau.se/fou-valfard-varmland) på Karlstads universitet för att diskutera ett eventuellt samarbete kring ett genusprojekt vid IFO/Omvårdnadsförvaltningen i Kristinehamns kommun. Sveriges kommuner och landsting, SKL, hade beviljat medel för detta projekt för 2010. Projektets organisation består av en projektledare, en praktikant och en styrgrupp.

Projektets syfte har varit att implementera ett jämställdhetsperspektiv bland biståndsbedömare, socialsekreterare, politiker och personer som innehar en ledningsfunktion inom IFO/Omvårdnadsförvaltningen. Projektledningen förväntade sig att man i målgruppen skulle börja tänka kön, genus och jämställdhet i alla ärenden och att det skulle slå igenom i handling vad gäller de beslut som fattas och åtgärder som genomförs.

Diskussionen den 8 februari gällde vad FoU Välfärd Värmland skulle kunna bidra med i detta utvecklingsarbete. Diskussionen ledde till att FoU Välfärd Värmland åtog sig följande uppdrag:

1. Förmedla kontakter inom Karlstads universitet för att få stöd och resurser till momentet *Handledning i genusperspektiv* för biståndsbedömare och socialsekreterare.
2. Ge handledning för att genomföra momentet *Ärendegranskning* före och efter utbildningen/handledningen.

Förmedla kontakter

När projektledningen fattat beslut om handledningsgrupper och handledningstillfällen kontaktades undertecknad som i sin tur kontaktade genusvetenskapen vid Karlstads universitet för att rekrytera en handledare i genusperspektiv. Maria Scheffer Lindgren blev den person som kom att åta sig detta uppdrag.

Ärendegranskning

Två separata undersökningar av ärenden inom hemtjänsten respektive ifo har genomförts vid två tillfällen. Dels före utbildning/handledning i genus- och jämställdhetsperspektiv, dels efter.

Frågeställningar

Följande frågeställningar har varit vägledande för dessa undersökningar:

3. Föreligger skillnader mellan könen med avseende på beviljade insatser?
4. Kan man se några effekter av projektets implementering av jämställdhetsperspektiv när det gäller beviljade insatser?

Datainsamling

60 ärenden inom äldreomsorgen (30+30) och 70 ärenden inom ifo (30+40) har granskats särskilt för att undersöka dessa frågeställningar, före och efter implementeringen av ett jämställdhetsperspektiv genom utbildningsinsatser och handledning. Det empiriska materialet består av ärendeprotokoll som granskats

och kodats med avseende dels på variabeln **`kön´** dels variabeln **`beviljade insatser´** enligt nedan.

Beviljade insatser

Arbetet med att operationalisera den beroende variabeln `beviljade insatser´ ledde fram till följande variabelförteckning.

Beviljade insatser					
Inom hemtjänsten			***Inom ifo***		
Delvariabler	***Variabelvärden***	***Mätnivå***	***Delvariabler***	***Variablevärden***	***Mätnivå***
Städning	Ja/Nej	Nominal	Ansökansbeslut[1]	Beviljad-avslagen	Nominal
Lättstädning	Ja/Nej	Nominal	Beviljade månader	0-x	Kvot
Extrastädning	Ja/Nej	Nominal	Beviljat belopp	0-y	Kvot
Ledsagning	Ja/Nej	Nominal			
Aktivering	Ja/Nej	Nominal			
Matberedning	Ja/Nej	Nominal			
Tvätt/klädvård	Ja/Nej	Nominal			
Larm	Ja/Nej	Nominal			
Index[2]	0-8	Kvot			

När utformandet och operationaliseringen av dessa variabler var klar utformades två kodscheman för respektive ärendeform som tillämpades vid kodningen av de 60 + 70 ärenden som granskades.

[1] Beslut efter ansökan om försörjningsstöd.
[2] De åtta delvariablerna för hemtjänstärenden gjorde det möjligt att formera indexvariabeln `beviljade insatser inom hemtjänsten´, som då varierar mellan 0-8.

Urval

Urvalet har genomförts av handläggare inom respektive verksamhet. Man har gjort ett slumpmässigt urval ur senaste månaders[3] klientstock och genomfört det så att man fått lika många kvinnor som män i urvalet.

Databearbetning

När kodningen av materialet var klar fördes det in i en datamatris i excel som handledaren vid FoU Välfärd Värmland utformat. Den ifyllda excel-filen sändes åter till densamma som i sin tur importerade datamatrisen till statistikprogrammet SPSS för en statistisk bearbetning av materialet.

[3] För hemtjänsten november och december 2009 för information om förhållanden före implementeringsinsatsen och augusti 2010 för information om förhållanden efter insatsen och för ifo januari och februari respektive augusti och september.

Resultat

De 60 + 70 ärendena har granskats, kodats och bearbetats med avseende på:

- Verksamhet; hemtjänst – ifo,
- Kön; kvinna – man,
- Implementeringsinsatser; före – efter.

Hemtjänst

En explorativa data-analys (Kinnear & Gray, 2000) av hemtjänstmaterialet fördelat på implementeringsinsatser; före – efter och kön; kvinna – man, ger följande fördelning.

Tabell 1: Fördelningen av beviljade insatser inom hemtjänsten för var och en av de åtta insatsformer som undersökts. n = antal ”ja-svar”, %-satsen baseras på n/30 eftersom inget internt bortfall finns i materialet. Ett positivt värde för skillnad är till ”fördel” för kvinnor och ett negativt för män. Index anges som medelvärden på indexvariablen 0-8.

		Städ		Lätt-städ		Extra-städ		Led-sag-ning		Akti-vering		Matbe-redning		Tvätt/ klädvård		Larm		In -dex
Tidpunkt	*Kön*	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	M
FÖRE	*Kvinnor*	10	66,7	1	6,7	3	20,0	1	6,7	5	33,3	9	60,0	7	46,7	13	86,7	3,6
	Män	11	73,3	5	33,3	3	20,0	0	0,0	5	33,3	10	66,7	10	66,7	11	73,3	4,0
EFTER	*Kvinnor*	4	26,7	1	6,7	0	0,0	0	0,0	1	6,7	1	6,7	15	100	7	46,7	2,0
	Män	3	20,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2	13,3	15	100	5	33,3	1,67
Skillnad mellan könen före		-1	-6,6	-4	-26,6	0	0	1	6,7	0	0	-1	-6,7	-3	-20	2	13,4	-0,4
Skillnad mellan könen efter		1	6,7	1	6,7	0	0	0	0	1	6,7	-1	-6,6	0	0	2	13,4	0,33

Generellt sett föreligger inga signifikanta skillnader mellan könen när det gäller de olika insatser som undersökts. Däremot föreligger en signifikant skillnad baserad på index mellan före – efter och en viss icke-signifikant interaktion mellan före – efter och kön.

En tvåvägs anova[4] (Field, 2005), med kön (kvinna; man) och mättillfälle (vår 2010; höst 2010) som oberoende variabler och index som beroende variabel visar att det skett en signifikant minskning ($F(1,56)=20,703$ $p<0,001$) av beviljade hemtjänstinsatser från våren ($M=3,80$, $SD=2,02$) till hösten ($M=1,83$, $SD=1,18$). Ingen signifikant skillnad föreligger mellan kön även om en icke-signifikant interaktion ($F(1,56)=0,720$ $p=0,40$) kan urskiljas mellan före – efter och kön.

Männen hade således fler beviljade insatser i genomsnitt under våren än kvinnor men färre under hösten, samtidigt som båda könen fått en signifikant total sänkning av beviljade insatser från vår till höst.

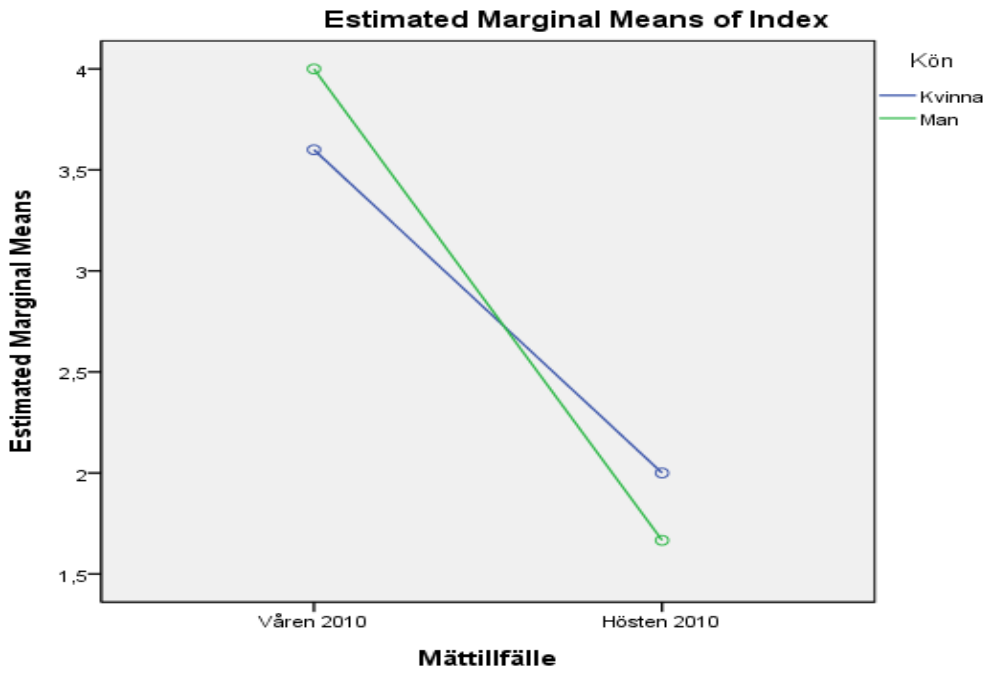

[4] Analysis of variance; variansanalys.

Individ- och familjeomsorgen

En explorativa data-analys (EDA) av ifomaterialet fördelat på implementeringsinsatser; före – efter och kön; kvinna – man, ger följande fördelning.

Tabell 1: Fördelningen av beviljat försörjningsstöd inom ifo. n motsvarar antalet beviljade besult och %-satsen baseras på n/15 för våren och n/20 för hösten. M=medelvärde och SD=standardavvikelse. Ett positivt värde för skillnad är till ”fördel” för kvinnor och ett negativt för män.

		Ansökansbeslut		Beviljat antal månader		Beviljat belopp	
Tidpunkt	*Kön*	n	%	M	SD	M	SD
FÖRE	*Kvinnor*	14	93,3	1,2	0,56	5519,73	3868,13
	Män	14	93,3	1,63	0,72	7298,87	5466,45
EFTER	*Kvinnor*	19	95	1,01	0,43	3471,80	2534,64
	Män	18	90	0,86	0,34	2995,85	2305,90
Skillnad mellan könen före		0	0	-0,43	-0,16	-1779,14	-1598,32
Skillnad mellan könen efter		1	5	0,15	0,09	475,95	228,74

Samma förhållanden föreligger således för beviljat försörjningsstöd inom ifo som för insatser inom hemtjänsten. Generellt finns inga signifikanta skillnader mellan könen, däremot en signifikant skillnad mellan före – efter och en viss urskiljbar men icke-signifikant interaktion mellan före – efter och kön.

En tvåvägs anova, med kön (kvinna; man) och mättillfälle (vår 2010; höst 2010) som oberoende variabler och beviljad summa som beroende variabel, visar en signifikant ($F(1,66)=13,408$, $p=0,001$) minskning av försörjningsstödet från våren (M=6409, SD=4740) till hösten (M=3234, SD=2404). Ingen signifikant skillnad föreligger mellan könen i detta fall heller även om en tydlig men statistiskt icke-signifikant interaktion ($F(1,66)=1,69$ $p=0,198$) kan urskiljas mellan före – efter och kön.

Männen hade således ett högre försörjningsstöd i genomsnitt under våren än kvinnor men lägre under hösten, samtidigt som båda könen fått en signifikant total sänkning av försörjningsstödet från vår till höst.

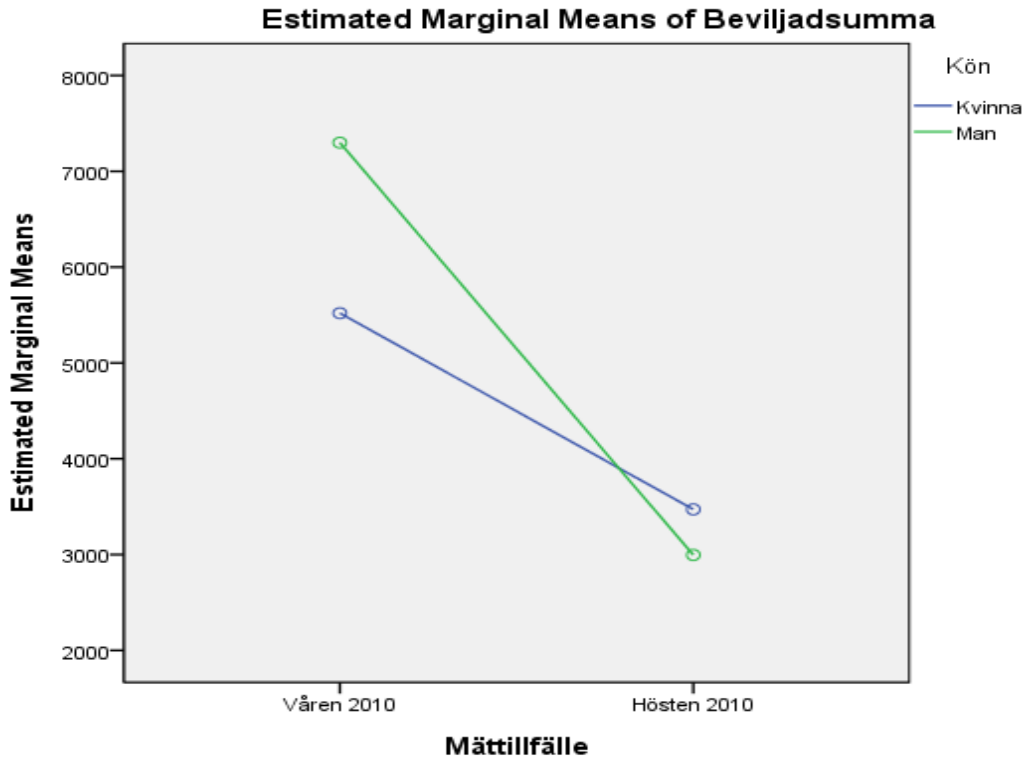

Diskussion

Det föreligger således två resultat som går i samma riktning inom båda verksamhetsformerna; hemtjänst och ifo.

C. En signifikant minskning av den totala volymen beviljade insatser för båda könen.
D. En relativt större minskning från vår till höst av beviljade insatser för männens del, även om denna könsrelaterade ”effekt” inte är statistiskt säkerställd.

De slutsatser man kan dra av dessa resultat är beroende av flera förhållanden:

Man kan dra slutsatsen att det totala stödet minskat inom såväl hemtjänst som ifo från vår till höst. Men den slutsatsen bygger på förutsättningen att urvalet av ärenden är representativt för alla ärenden under denna tid. Urvalet av ärenden som granskats har varit slumpmässigt men under tidpunkter som inte varit slumpmässigt utvalda. Frågan är om val av månader för ärendegranskning kan anses vara av betydelse eller inte. För ifo:s del är urvalet begränsat till ensamstående kvinnor och män för att informanterna ska vara jämförbara i detta avseende. Det betyder att man inte kan dra några slutsatser om sammanboende.

Det går att urskilja en skillnad mellan könen från vår till höst som går i önskvärd riktning om man utgår från jämställdhetsprojektets övergripande syfte. Före arbetet med att implementera ett jämställdhetsperspektiv fick fler män fler beviljade insatser inom hemtjänsten än kvinnor och ett högre beviljat belopp

inom ifo. Problemet är att skillnaderna inte är statistiskt signifikanta vilket innebär att den skillnad man kan urskilja kan bero på slumpen och således inte motsvara en faktisk skillnad utan en slumpartad sådan. Det är mycket möjligt att ett större empiriskt material, till exempel 50+50 på våren och 50+50 på hösten varit tillräckligt för att kunna konstatera en signifikant skillnad mellan könen och en signifikant interaktionseffekt mellan kön och före–efter implementeringen av ett jämställdhetsperspektiv.

Om en sådan signifikant skillnad och interaktion hade kunnat konstateras hade frågan ändå uppstått om dessa båda effekter hade kunnat tillskrivas jämställdhetsprojektet och implementeringsinsatserna, eller om de orsakats av andra okända parametrar, eller slumpen. Det är en fråga som är helt identisk med den aktuella frågan om olika insatser evidens när det gäller deras effekter (APA, 2005, 2006; Eriksson & Karlsson, 2008; Falkenström, Werbart, Ankarberg, & Jacobsson, 2008; Jergeby, 2008; Norcross, Beutler, & Levant, 2006; Rubin, 2008).

Hur kan man veta att skillnader som ser ut som effekter verkligen beror på de insatser man genomfört och inte något annat? Det ideala sättet att ta kontroll på denna fråga är genom så kallade randomiserade kontrollerade försök[5]. Det betyder i detta fall att man skulle ha använt sig av en eller flera andra kommuner där man inte genomfört något jämställdhetsprojekt som jämförelse, samtidigt som dessa kommuner behöver vara jämförbara med Kristinehamns kommun i alla väsentliga avseenden. Sådana studier låter sig svårligen genomföras annat än i tanke och teori. I praktiken blir man i det stora hela helt utelämnad

[5] Så kallade RCT-studier.

åt den typ av studier som genomförts i detta projekt. Vad är det då värt att genomföra ett sådant implementeringsprojekt?

Skillnaderna som visar sig talar ändå mer för än emot att projektet kan ha haft effekter när det gäller tänkande, tal och handling i målgruppen vad avser kön, genus och jämställdhet. För att få fler argument för att insatser av detta slag är av betydelse kan man genomföra fördjupade och kompletterande studier med tillämpning av frågeställningar som belyser jämställdhet ur flera perspektiv. Man kan genomföra kvalitativa studier genom att intervjua såväl personal som brukare eller observera faktiska processer som äger rum när brukare, kvinnor och män, möter tjänstemän som har uppgiften att ge människor stöd på lika villkor, oavsett kön.

Referenser

APA (2005). Policy Statement on Evidence-Based Practice in Psychology. *APA Policy Statement on EBPP, August*.

APA (2006). Evidence-Based Practice in Psychology. APA Presidential Task Force on Evidence-Based Practice. *American Psychologist 61*, 271-285.

Eriksson, B. E., & Karlsson, P.-Å. (2008). *Att utvärdera välfärdsarbete*. Stockholm: Gothia.

Falkenström, F., Werbart, A., Ankarberg, P., & Jacobsson, A. (2008). Psykoterapins evidens, en fråga om resultat i den kliniska vardagen. *Psykologtidningen, 13*, 28-30.

Field, A. (2005). *Discovering Statistics Using SPSS*: SAGE Publications.

Jergeby, U. (Ed.). (2008). *Evidensbaserad praktik i socialt arbete*. Stockholm: Gothia förlag.

Kinnear, P. R., & Gray, C. D. (2000). *SPSS for Windows made simple : release 10*. Hove: Psychology.

Norcross, J. C., Beutler, L. E., & Levant, R. F. (Eds.). (2006). *Evidence-based practices in mental health. Debate and dialogue on the fundamental questions*. Washington DC: American Psychological Association.

Rubin, A. (2008). *Practitioner´s Guide to Using Research for Evidence-Based Practice*. Hoboken: John Wiley & Sons.